

DESET GODINA KASNIJE

(Jovica Aćin, *Gatanja po pepelu. O izgnanstvima i logorima*, drugo dopunjeno izdanje, Stubovi kulture, Beograd, 2003.)

Postoji jedna neobičnost kada su u pitanju knjige Jovice Aćina. One su nema sumnje zapažene, protokolarno čak hvaljene, ali su u jednakoj meri i prećutkivane, i to, čini se, upravo u onom aspektu razumevanja koji ih čini značajnim za ovdašnju kulturu. Ovde pre svega mislimo na knjige eseja, makar od „Poetike rastrojstva“ iz 1987. godine, a moglo bi i od one prve, od „Izazova hermeneutike“ iz 1975. Možda je jednostavno u pitanju žanrovska, pa onda i esnafska neužljebljenost autora, možda i uvek jedan hotimični otklon od rodnog pozicioniranja dela bilo u teoriju bilo u književnost, kako uostalom i doliči odvajkada eseju. A možda je upravo problem u tom, u izvesnom smislu, presudnom značaju, u tome da se nakon njegovih eseja više nema šta reći, da se retko ko može odvažiti na dopisivanja na tragu, ili bolje, na tragovima onoga o čemu, jednako ne pretendujući da kaže poslednju reč, Aćin kazuje možda sve što se moglo reći. Jedna dovršenost u suverenoj otvorenosti koja ne samo da je originalna po tome što nikog ne kopira, nego i po onom još žešćem, najžešćem kriterijumu, po tome što se ne da oponašati. Ta zaključenost, takva nekomunikativnost daje onda možda lagodno opravdanje da se, s divljenjem ili ravnodušnošću, previda izazov koji upućuje.

Manjak odgovarajućeg i odgovornog odjeka na jedan dostojan literatni izazov, ako i nije netipičan, ipak je po svojim razmerama izuzetan. Makar i kao usamljeni beočuzi, ili utoliko pre, Aćinovi eseji bi, skloni smo da verujemo, svuda u svetu predstavljali respektabilni orijentir. Kod nas su daleko od toga. To je slučaj čak i kada nije reč tek o onome o čemu je zapravo uvek reč, o pisanju i pismu, čak i kada autorova književna arheologija seže u nešto naizgled supstancialnije i predmetnije, nesumnjivo opipljivije i po takozvanim pozitivnim rezultatima, u umetnost obmanjivanja u „Poetikama krivotvorenja“ ili u tematizaciju „bezdanog i neizrecivog sadržaja“ egzila i logora, kao što je slučaj sa knjigom koju ovde prikazujemo.

Ona je prvi put izašla 1993. godine, ali je najavljena ranije. Ne mislimo ovde samo na one brojeve časopisa *Delo* i *Polja* posvećene logorima koje je osamdesetih uredio Jovica Aćin (i koji su izazvali jezu kod svakog ko ih se makar dotakao), pa ni na njegovo investiranje lične, građanske i najposle uredničke hrabrosti koja je na odlučujući način doprinela da ugledaju svetlo dana Solženjicinov *Arhipelag Gulag* i *Muzej živih ljudi* Dragoljuba Jovanovića. To bi mogle biti odveć jasne najave. Ona pak u „Poetikama rastrojstva“ je skrivenija, neverovatnija, dostojna neke zaumne logike sinhroniciteta kakva je svojstvena literarnoj produkciji. Ili jednostavno dobro tempiranoj strategiji. Tamo dakle,

najmanje šest godina pre objavljivanja *Gatanja po pepelu*, u eseju koji se zove „Fusnoten” i koje je sastavljen isključivo od fusnota jednog tobož izgubljenog ili nenapisanog spisa (a koji bi se s obzirom na njihov broj i tematski opseg, morao ticati nečeg kao istorije svega postojećeg i nepostojećeg), u fusnoti deset nalazimo sledeći zapis: „Polazeći od te mogućnosti biće projektovana knjiga *Gatanja po pepelu*, mada ni sam ne znam kako će ona konačno izgledati”.

Konačan izgled; da li je to ovaj drugog izdanja iz 2003. godine, deset godina posle prvog, ovaj koji je obogaćen ponekom instruktivnom napomenom i nečim kao epilogom, jednim završnim ekskursom koji bi mogao biti shvaćen kao „nakon svih ovih godina...”? Ili i on upravo svedoči da nema konačnog izgleda, i on sluti da ne samo da nije napisano sve što se može reći i da se nikada ne može reći onaj neizrecivi užas o kome se piše, nego i da priča na koju se referiše, na žalost, ne izgleda završenom? Pa i preko toga, izgleda da nije samo reč ni o tom detektivsko-pedagoško-apokaliptičkom upozorenju da bi izgnaništvo i logori ostali naša sudbina, da nikako nisu „prošla stvar”, da nas „čekaju strpljivo iza ćoška, zajedno sa svojim zagovornicima koji ponekad ni ne znaju, u svom slepilu rasnog, verskog, nacionalnog ili sličnog porekla, šta zastupaju, buduće sluge pomora”. Reč je još i više o nečem drugom, o jednom pismu koje prati pobunu života protiv logike i prakse svih „konačnih rešenja”. Godine izdanja tu ne znače puno. Borba neprestana u sukobu koji biramo (ili nas je izabrao) nameće, prema rečima autora iz jednog novijeg teksta, „većitu intelektualnu potrebu i većitu moralnu obavezu” da se odupre „svemu u sistemu što proizvodi intelektualno slepilo i moralnu ravnodušnost”. Logorski je pak sistem specifičan upravo po tome, ili makar otvorenije od drugih reprezentuje to da je do kraja zatvoren: jedna potpuno zatvorena stvarnost, odvojena od ostalog sveta, koja je u toj je meri totalna da se ne može protumačiti pomoću nekog drugog sistema. Nema tog uvida ili zaključka o njemu kojim ne bismo nešto zanemarili, govor o njemu uvek uključuje ovakvo ili onakvo ogrešenje, svakom njegovom predstavljanju nedostaje konačni odgovor i pretiče nesvodivi ostatak. Njegova tema, njegov „projekt” – smrt – jednako je nedokučiva kao njen opozit, kao sam život. Aćin stoga, ostajući pri pisanju, ne pokušava da okonča jednu neokončivu priču, priču o logorskom svetu. Naprotiv, on čak insistira na tome da ona nije i da ne sme biti pitanje tehnike (inače bi se mogla tehnički iscrpsti i završiti), već da je „pitanje morala istraživanja, morala u svakom pogledu, morala u pisanju, morala opstanka”. Ako ni zbog čega drugog, ono već i stoga što omeđeni svet zatvorenog logorskog sistema očas iznutra može kolonizovati ono što je umislilo da je spolja. „Oni u okolišu logora nisu manje unutra.” Totalitarnost samog logora zahteva totalnu reakciju na njega. I najmanji trag logorskog sveta postavlja obavezu pred pisanje da ne zanemari njegovo pitanje, da ga štaviše učini sveprisutnim. Taj svet je doduše neizbežan, ukoliko iole postoji; njegova „crna svetlost” obasjava i one koji žive u navodnoj slobodi i sva njihova dela, ona je tu i kad ne vodimo računa o njoj, „utkana je u tekst sa samim pisanjem, ili u čitanje teksta”. Stvar je samo u tome da oni „najbolji” među nama nikada ne gube svest o tome, da ne pristaju na žmurenje pred mrakom. To je njihov beleg, znak raspoznavanja po plemenitosti, „čak i kada nisu bili u empirijskome logoru, kada veruju da nisu proganjani, da nisu zauvek u izgnanstvu, ili samoizgnanstvu”.

Jedino su oni kadri da na dostojan, pa ako ćemo i na relevantan način ispričaju ipak nekakvu priču, da pre svega obzirno barataju onom ogromnom i teško, ako ikako, svari-
vom građom koju nude svedoci, ispisivači i borci protiv tradicije beščasća. Od Ovidija do
Česlava Miloša, od „Odiseje“ do Vladimira Nabokova, do Džojse i Beketa, do Frojda,
Geršoma Šolema, Emanuela Levinasa i Hane Arent, preko impresivne zbirke iskustava i
iskušenja egzila i azila, pokazuje se da je izgnanstvo, ako ne nužan i dovoljan uslov, on-
da možda jedini garant otklona i mogućnosti nečeg drugačijeg od onog vladajućeg koje
se čini da je sve i da je jedino. Izgnanstvo još jedino pokazuje da je moguće ono što se
činili nemogućim: umaći totalitarnoj pretenziji sistema. Zalag pisanja se onda pronalazi
upravo u izlasku a ne u ostajanju u „pravovernosti potčinjavanju“. Toliko se može reći. O
samoj figuri izgnanika pak nije moguć tetičan sud. Izvesno je da njome dominira ambiva-
lencija prema onoj temeljnoj stranosti, onom nesrodnom, nezavičajnom, radikalno tu-
đem, koje je uznemiravajuće i blisko i strano. Ona nas suočava sa drugim, sa strancem,
ali onim koji ne dolazi spolja, nego iznutra, onim skrivenim licem našeg identiteta. Nemir
koji takav susret izaziva provocira odbacivanje, potiskivanje, izgon iz zajednice jednoga
roda. Ti lični stranci postaju uljezi; ono vlastito i ono nevlastito ispisuju dramu u kojoj se
jednako uzajamno proganjaju i odbacuju – i istovremeno ne mogu jedno bez drugog.

Mapiranje izgnanstva je stoga u potpunosti nemoguće, ili u svakom slučaju nemogu-
će bez falsifikovanja svog „predmeta“. Sve čemu se možemo nadati, a i to je previše, je-
ste da se mogu ponuditi koordinate u kojima se pustolovina kreće. Prepoznavati ih i oču-
vati u razlici recepcije, u razlici neuporedive objave, u onim viđenjima, doživljajima, ob-
radama i pisanjima koja naizgled ne idu skupa: Andreja Tarkovskog i Isaka Lurije, Mori-
sa Blanšoa i Helderlina, Ničea i Valtera Benjamina, Celana i Bulgakova, Marine Cvetaje-
ve i Muzila. Izgnanici i samoizgnanici, nevoljni, zlovoljni i dobrovoljni emigranti ispisuju
topose herojskog otpadništva odbijajući čak i da se asociraju, da stvore asocijaciju mimo
onih veza koje jedan neponovljivi literarni koridor uspostavlja. Dozivaju se kroz vekove
i prostore, a da ne grade zajednički koncept, bratstvo, nikakav konstrukt, nikakav pozi-
tivni program. Aćin je brižan da to bez povrede prati; on radije vezivno tkivo i čak ne-
što kao poente nalazi u ličnim, gotovo intimističkim prelivima kojima boji svoje eseje, u
otvoreno „privatnim iskustvima“, u najvlastitijim umetanjima koja izvire iz poštjućeg
koliko i ljubavnog čitanja lektire. Po tu cenu, po cenu ogoljavanja, ispovedne iskrenosti
– jednog možda i remetećeg kada je u pitanju skladni tok pletenja pojmovlja ali nikako
redundantnog, možda čak i jedino mogućeg, jedino primerenog tona – po cenu demi-
stifikacije i poslednjeg svođenja koje ne pristaje na hladno srce teorijske racionalnosti i
njenu koherenciju koja omašuje ono o čemu bi da kaže poslednju reč, Aćin samosvesno
prihvata sve neudobne konsekvence koje to sobom nosi i dosledan biva jedino u tome
da odbija da getoizira i svoje sopstvene tragove, svoje junake. Jer bi time ponavljao logi-
ku protiv koje ustaje, jer bi i književni geto bio „združenje“ onog logorskog i onog izg-
naničkog, još jedan „logor izgnanstva“, još jedna izolacija, sabiranje, koncentracija.

A ono logorsko je, u svom razvijenom obliku, kao svojevrsni agregat zla i užasa, obe-
ležje dvadesetog veka, ono je čak formulacija istine našeg doba. „Proganjanja, getoiza-

cije i bespoštedni masakri su samo jednostavni uvod u svet u kome administrira modernizovana ekonomija smrti”, postavlja dijagnozu Aćin. Bezdušna tehnologija i iskonska svirepost čoveka su sklopile pakt. Zov zla u čoveku našao je u proteklom stoleću svoj adekvatan odgovor. Antropocentrički model civilizacijskog napretka zavrhunio je u koncentracionim logorima kao svom savremenom obliku. „Po tome će se ovaj vek prepoznavati. Taj moderni izum masovnog isključivanja zaveštavamo, sa svoje strane, budućim vremenima, ako ih bude.” Ova obrnuta eshatologija koju Aćin deli sa tradicijom kritičara (zapadne) kulture, dosledno u holizmu vidi opasnost i ustaje u odbranu prava onog posebnog i neintegrisanog. S tim što zlo i pisanje u tome imaju izvestan metafizički ili teološki status, jedno satanski a drugo soteriološki, čak liturgijsko-molitveni.

Pisati je značilo „izdržati”, i za logoraše i za časnog interpretatora. Izgnanstvo i proganjanja, mučenja i likvidacije, to se ne istražuje samo tako što bi se kopalo po temeljnim idejama koje bi pružile sigurnu eksplanatornu matricu, tu nije reč, ili makar nije u onome bitnome reč „ni o kakvoj antropologiji, sociologiji, psihologiji, istoriji, analizi ideologija, političkih i pravnih učenja, i sličnome”. Pisati o izgnanstvima i logorima zahteva njihovo „književno istraživanje”, zahteva „traganja oko pitanja opstanka i satiranja ljudskog bića u ekstremnim situacijama – ... – vođeno naumom da se logorski fenomen kao fenomen najtotalitarnijeg zla, vičnog i prurušavanju, demaskira u egzistencijalnom, to će reći i književnom smislu”, zahteva sagledavanje dokumentarnih tekstova, zapravo dokumenata terora, „kroz moralnu i egzistencijalnu optiku pisanja i literature, jezika i umetnosti u iskonskom smislu toga izraza”. Aćin smatra da je takav pristup „u nekim bitnim elementima, dalekosežniji od ostalih, budući da za osnovu ima ljudski život u njegovoj mnogolikosti i dramatici samoočuvanja u ekstremnim situacijama”. Još bi bilo bolje i istinitije reći, on je lojalniji ili jedini lojalan. Ako su logori zaista „dosad najstrahotniji izum čovekovog uma, njegove sklonosti da izoluje, homogenizuje, selekcioniše, uklanja drugo, zatire razlike”, onda je i krik pri pokušaju razumevanja njegova legitimacija. „Ali, da li je krik deo jezika? I da li se može shvatiti ono što je izmislio sam um? Racionalnost je svaki put bila poražavana, jezik je ostajao nem”, priznaje Aćin teškoće koje su ga zadesile prilikom pisanja. Ova inicijalna situacija je indukovana intuicijom vremenom avanzovalom do uvida da su „izolovanje, istrebljivanje, prevaspitanje, kažnjavanje, tek maskirani izrazi za spoj racionalnog i iracionalnog, koji je – u strategiji moći potekle iz instinkta smrti – uperen protiv života”, da su „teorije, ideologije, politike, čitav jedan religijski kompleks koji podrazumeva totalitarne elemente i njihovo ulančavanje u poredak identiteta, u brisanje razlika, ulučujući istorijske pogodnosti i sticaje vlasti, instrumentarijum tog instinkta koji se, ne brinući više o varljivim razlikovanjima pojavnog i suštinskog, artikuliše kao neuporediva arhitektura uma”, da se, zastrašeni izumom logora i iskustvom našeg logorskog sveta, zaričemo kako „više ništa u nama i s nama ne može i ne sme biti isto” i kako se ipak „u strahu pred rizikom promena, vrtimo se u krugu, neprestano obnavljajući uslove pod kojima se logorski svet preporada”. Ova bezizlazna, dakle očajna situacija ishodovala je nešto ujedno i više i manje od krika, i krik sam, ishodovala je *Gatanja po pepelu*, knjigu o izgnanstvima i logorima „kao izraz nesanice” ili „jezi-vih snovidenja” zbog upućivanja u svedočanstva logorskog univerzuma „u kome je smrt

postala nešto najobičnije i, u isti mah, najneizrecivije". Sa takvim svedočanstvima tumač može da se nosi i da ih ipak budno podnosi jedino „gatanjem", jednim nestrateškim dejstvom koje nije ni sasvim racionalno ni sasvim iracionalno.

Aćin bi dakle da odbije uobičajeni gest, da bez izgovora pokuša da tematizuje, da iskuša užas, da se ne pravda ni neznanjem, ni nevericom, ni emocionalnim zaprečenjem, ni uvidom u banalnost zla. Sve je to tek početak interpretativnih zahvata, sve je to samo pripremno i nervozno reagovanje koje koren nalazi „u totalitarnom zahtevu da sve *različito* mora biti ilegalizovano". No ako se i samo pri tom negativnom saznanju ostane, takođe se služi strategijama psihičke prerade i prihvatljive priredbe potresnog, odnosno „neutralizovanju svega što nas isteruje iz lagodne ravnoteže, što bi nam moglo poremetiti spokojan san, ukratko dovesti naš navodni ljudski identitet u pitanje". Upravo je taj i takav identitet obmana, jedna samoodbrambena formacija, jedna „prosta iluzija da ono *drugo* ne postoji". I upravo nepriznavanje postojanja tog drugog vodi koncentracionim logorima kao, Hegel bi rekao, vlastitoj istini. Stoga je svedočanstvo te istine i njenih aplikacija istinski posvedočeno tek kada ga protagonista, ili bolje, agonista kazuje: „Istinski može pisati o istrebljivačkom logoru jedino onaj ko je bio u njemu, ili još jeste, ako je živ". I stoga se ono otvara samo onome ko između gađenja i mamljenja, odvratnosti i privlačnosti prizora užasa, tamo gde staje mišljenje a gde se ipak nastavlja unutrašnji rad mišljenja (samo sada mišljenja onog nemislivog), povede razgovor sa „ponavljajućim užasom logorske egzistencije" i pristane na dijalog *unutar* „drame opstanka" u koju smo njime uvedeni. Moral pisanja zahteva da slušamo žrtve, da se odrekneimo pojmova, metafora, pesničkih figura, ma kakve dopadljivosti, ičega što bi mučenje učinilo predmetom voajerisanja, znanja ili jezičkog majstoraja, da se odupremo i opčinjenosti užasom, fasciniranosti tuđim, pa i svojim bolom, da zaprečimo poriv da od zapisa ispadne „tek intelektualni spektakl, književna zloupotreba muka", da ne pristanemo na ulogu saučesnika mučenja opservirajući ga kao predmet znanja, da ne postupamo po onim istim načelima tehničkog profesionalizma koja su metodički i programski bezdušno industrijalizovala teror i smrt, da dopustimo, ukratko, da „sâm život zaspe znanje". „Znanje o logorskom svetu može biti jedino znanje žrtve. Ne može biti spekulativno, političko, policijsko. Ono je znanje s druge strane, znanje pojedinačno, direktno. Ono izbegava sve u sebi što potiče od moći, sve što od našeg znanja inače čini saučesničko znanje, kad je znanje saučesnik logorskih krvnika, mučitelja, gospodara."

Umesto saučesništva u zločinu, Aćinova ponuda je izgleda da se radije govori o onom drugom, o svojevrsnom, ako se tako sme reći, nemilosrednom saučešću sa žrtvom. Preciznije, o tome da se uputi ili iznova uputi „izazov nemogućnosti opstanka", da se piše iz onog unutrašnjeg iskustva zatočenika koje govori da izlaza neće biti, da je logorski svet jedini postojeći. „Pisanje je tu naučiti da se, bez ikakvog pribežišta, misli sam samcit, oči u oči s nemogućnošću da se bude sam i da se opstane." To pisanje možda i ne omogućava preživljavanje, ali je jedino uporište života u carstvu smrti; možda i ne štiti od neposrednih opasnosti, ali nas, „budući i sâmo opasnost, podstiče da izdržimo u bezgraničnim mukama i na beznadežnost odgovaramo sopstvenim opitima, zagonetnom po-

zvanošću niotkuda, ponekad i s cinizmom, čak lakrdijanjem, uprkos tragičnosti ljudskog opstanka". Pisanje je tu jedan neponovljivi doživljaj koji čitanje valja stopu po stopu da ponovi: da se iznova „usred pune obuzetosti užasom, misli istina njegovih prizora". Tu se pisanje o užasima logorskog sveta neminovno pretače u pisanje iz njih.

„Zastajem pred svakom reči. Hoće li ona moći, pitam. Moći da kaže užas! Zastajem i posle svake reči, svake rečenice. Ne znam kuda bih dalje. I da li je neki korak uopšte učinjen. Sve vreme mi se čini da stojim u mestu. Skamenjen, dok me nemi krici izjedaju. Dešava se u meni nešto neopisivo, kao da sam na najtežem, najneizvodljivijem logorskom poslu. Hoće a nemoćno je, ili odbija, da se probije do jezika. Možda ne zna za jezik. Možda za to i nema jezika. Događa se prvi put, i reči tek treba da budu izmišljene. Kome ih onda reći? Jer se ne daju shvatiti, niti opozvati. Kad se budemo naučili njihovom razumevanju, neće nas biti. Izmišljamo ih, znajući ipak da će i one biti obuzete nesuislošću užasa pre nego što budu shvaćene. U njihovoj je suštini da ne budu shvaćene, da su stvorene jedino da bi izgledalo da užas u nama odgovara užasu koji nas spolja razdire."

Teškoće pisanja nesaopštivog, muka koju pisanje mora da izdrži, izvesnost njegove jalovosti koja nas ipak prenerazi na kraju, njegova suvišnost, odricanje od njega dok se praktikuje, to je atmosfera ove uzaludne i neophodne rabote, ovog opscenog čina koji je vazda zapitan i nad vlastitim opravdanjem, još gore, nad vlastitim sagrešenjem u situaciji izbora između dva greha za koje je teško reći koji je veći: pisati ili ne pisati. Jovica Aćin se odlučio za pisanje, ali izgleda da do kraja nije sklon da bezrezervno brani taj izbor, i to ne stoga što bi cena možda bila previsoka, mada se i terapijski momenat ubacuje u igru, nego stoga što je izdajstvo (ili makar gorak ukus poraza) možda jednako kada se prećuti kao i kada se izgovori i tako odagna od sebe. Možda bi, najzad, jedino lojalno bilo, u onoj Jaspersovoj metafizičkoj krivici, umreti zajedno s tom strašnom istinom. „Nisam mogao više. Naslušao sam se. Iščitao sam. Napisao sam što sam mogao. I otisnuo od sebe svoje logorološke spise da im se nikada više, do konca života, ne vratim, moleći se da zaboravim, da mi stisak u grlu popusti, i popusti grč jeknuća, dopuštajući mi da dahnem. Učinio sam što sam mogao i morao. A sad, pomislih, možda je bolje to ne objaviti, ne navoditi nigde svoju književnu logorologiju kao svoje delo. Samo već podsećanje da ste tako nešto poželeli da napišete, pa da je pri tome želja poprimila izgled neminovnosti, skraćuje vam vek."

Iza ove bolne rastrzanosti ostala je ipak knjiga koja, doduše, izrekom veli da nije htela to da bude, da nije pisana kao knjiga, jedna neželjena knjiga, knjiga mimo volje autora, spis koji je neizbežno morao biti rođen, a da nije pronašao drugu formu do „puke knjige". Jedno „pisanje da bi bilo pisano", da bi bilo samoposvedočeno, da bi bilo posvedočeno za sve koji jesu a koji više nisu, sâmo svedočenje koje bi da svedoči u odsustvu svedoka, „nizašto i ni za koga". Možda je to, najzad, i jedna neminovnost onog „posle", onog nakon stravičnih iskustava, kada svaki sinoptički pogled postaje nemoguć, osim kao lažan. Sa Aušvicom je dostignuta krajnja tačka uzmicanja metafizike u ono pro-

tiv čega je bila ustrojena, a što je, ispostavilo se, samo potisnula i kamuflirala. Apsolutno znanje koje je Hegelova *Fenomenologija duha* obećavala, sasvim se približilo promišljanju „gnojšta i otpadnih voda”, veli Adorno. Liotar će skupa s onom uzvišenom odbaciti i takvu (pri)zemnu metafiziku, zadržavajući još samo njen predmet: „U jazbini ili ću-mezu, u šta će se Zapad pretvoriti, naći ćemo samo ono što ostaje iza takvog jela: đubre i govno. Takav je kraj beskonačnosti, ponavljanje bez kraja onog *Nichtige*, 'loša beskonačnost'. Hteli smo napredak duha, dobili smo njegovo govno.”

Vezujući se za Bataja i Juliju Kristevu, manje dakle za dualizam visoko-nisko, a više za onaj čisto-prljavo, i Aćin zagovara „teoriju otpadaka” kao još jedino plauzibilnu teoriju ovoga sveta. Ta teorija bi istovremeno morala biti i „otpadnička teorija koja ne pristaje na celinu, ne iziskuje čistotu niti pretpostavlja čistinu kao mesto opstanka”. Ona ne bi izjednačavala razlike i umetala smisao, nego upravo u otpacima prepoznavala „zapi-se razlika” i ostatke života. Njeno jedino uznesenje bilo bi padinom nepreglednih đubrišta, njeno traganje išlo bi putem ruševina izneverenih obećanja izmene sveta, a njenu teologiju predstavljala bi mašina koja sve spaljuje, holokaust mašina, kao slika utopije univerzalne likvidacije. „Bila bi to gatalačka teorija koja prebira po drobu, hrani se njime, i čita iz smeća kako smo sazdana dok odbacujemo, sve naše krpeže, organske i neorganske, kojima bismo da se zaštitimo od neodoljivih oluja. Pokušavala bi da misli ono pred čim zatvaramo oči, mislila bi u mraku, u noći, beležeći kretanje odrpanih figura dok se, po opustelom mestu, naginju nad smetlištima, kopaju, čepkaju, otkrivaju plesnivu hranu, odvajajući sjajne krhotine i stvari od kojih korist mora biti drukčija u tami nego na svetlu. A kad bi svanulo, ne bi nestajala s tim zagonetnim rijućim senima: ostajala bi nam uprkos, i po danu nama kazujući svoja noćna putovanja, oduzimajući nam svaku priliku da ih se otarasimo i zaboravimo kao neprijatnih i navodno prolaznih košmara. Govorila bi uprkos svim ljudskim ustanovama za čišćenje. S njom bi nam bilo kako jeste.”

Jesmo li, napokon, mi, na ovim prostorima živeći, povlašćeni za takvu teoriju? Ili joj makar unekoliko bliže nego drugi? Aćin dopisuje 2003. da bi bila preterana figura reći kako je pojava njegove knjige pre deset godina izazvala „nalet strahota u ovim krajevima”. Ali je jamačno postojao „mukli i preteći damar sila koje su nas prevazilazile” i koje su provocirale njeno pisanje, pred kojima se nije moglo ostati nem, pred kojima se moralo makar u ovakvoj formi vikati. Nije bila istina reći da nakon Aušvica nije moguće pisati pesme, priznaće Adorno dve decenije pošto je to izjavio. Žrtva, dodaje on, ima pravo na krike. Jedno, međutim, još temeljnije, još brutalnije pitanje ostaje: da li se nakon Aušvica uopšte može živeti? Naročito, da li to mogu oni koji su slučajno pošteđeni? Na ovim prostorima, ima li drugačijih unazad deceniju? I ima li dugačijeg?

Opet poput Adorna, Aćin detektuje oštećenost (ovdašnjeg) života. Oštećeno je prema njemu nešto što je preživljavalo i usred užasa i žrtava logorskog sveta, usred nemaštine i egzistencijalne prikraćenosti, nešto što „nije bila samo solidarnost, ljubav, nego vr-lina izvesne skrovite uzajamnosti”, jedno „osećanje za dar”, jedan drevni nalog koji upr-

kos svemu radije daje nego uzima, jedno „čudo poklanjanja kad više ništa nemamo“, „neopisiv transfer života usred sveta smrti“. To iskustvo darivanja je ključ za gradiranje svake, pa i osujećenosti bogatstva po raznolikosti naših života u protekloj deceniji. Rezultat je kakav smo i mogli očekivati. „Izgubljeno je na kvalitetima i plodnosti heterogenog, a sve za račun pojednostavljenosti i shematičnosti homogenog. Kao da više ne živimo u realnom vremenu i ono što nam se događa, od zločinstva do svakojakog terora, doživljavamo tek kao nešto hiperrealno, i što nas se ne tiče, čak i ako smo žrtve.“ Događaji su izgubili svaki kompas i više se ne odigravaju u realnom vremenu. Naš svet je istorijski i ironijski derealizovan za račun virtualnosti čije se hiperrealne posledice sasvim približavaju onom „zatvorskome i logorskom sveta u kome su navodni spoljašnji događaji, potpuno medijalizovani, poprimili do krajnosti irealni status“.

Posle ovih bodrijarovskih implikacija, preostaje nam, ako nije i za to prekasno, samo možda još helderlinovska figura i benjaminovska nada da će gnostičkim prevratom iz beznadežnog pada uskrnuti šansa. „Poetika opstanka“ se, uostalom, valjda i ispisuje tamo gde je on najugroženiji. Diskurs žrtve dolazi do glasa tek na delatnom žrtveniku. Dopuštajući privilegovanost mestom življenja možda tek za intenzitet ovog osećanja, Aćin mu ne uskraćuje planetarni karakter. „Evo me gde se vrtoglavom brzinom pretvaram u svakog ko je satiran i iskorenjivan. Bivam omražen, i kao žrtva proglašavan maskiranim strategijama za zločinca. Postajem vernik svih zabranjenih vera, i šta sve ne i ko sve ne. Još više: nije samo planeta zemlja u pitanju, u pitanju je čovekova istorija. To je istorija beznađa, muka, pogroma, to je naša istorija u kojoj mogu biti svako, i nepokolebljivo kažem – ja sam svako ko je beznadni stranac, ko je mučen, proganjan. I baš zbog tog, rekao bih čak svog intimnog odnosa sa istorijom, danas i odavde, iz Beograda, prepoznajem u malim i velikim stvarima neku zlu kob koja nas snalazi sa istorijom. *Gatanja po pepelu*, i s navodnicima i bez njih, možda su jedino što se može učiniti u prilog otpora, dakako uzaludnog koliko i plemenitog, toj zlehudoj sudbini. A to, napokon, uopšte i nije malo.